

ساليني پت ۽ پولي تاکبند "هڪلین" هٽاڪ - 10، سال - 2018

جام درک، مسٽ توکلي ۽ ملافقِ شاعري ۽ درشاندابي ديمپه ديري وانشت

نعمت الله

ائيم۔ فل اسڪالر، شعبه بلوجي، جامعه بلوجستان، کوئٹہ

حامد علی بلوج

اسٹنسنٽ پرو فيسر، شعبه بلوجي، جامعه بلوجستان، کوئٹہ

Abstract

This paper demonstrates a comparative study of the poetical works of contemporary poets' e.g Jam Durrak, Mulla Fazil and Tawkali Mast. The main themes covered in this paper are comparative study of mysticism, creativity, resemblance and similarities, and lexical structure of the verses.

The way of expression, description of landscapes and sceneries, the description of faces and countenance of beautiful ladies. The fine structures and figures of lovers.

Occasionally, there is a huge resemblance in of the poetry of three great poets. The religious aspects in poetry of Mullah Fazil is somehow huge, while the poetry of Jam Durrak and Tawkali is based on romanticism.

ڳچين لبرز: کلمات مستعمله، انتقادي تصانيف، سان، ديمپه ديري وانشت، سوبمند، هنرکاري، تجسيم، ترازوگ۔

پچار:

شاعربه بيت که لبرزانت، هر یکے را په وڌي درشان ۽ در انگازه یک داب، انداز ۽ جتاينس درو شمئه ۽ کمک زور گ المي بيت، دانکه آوتی جتاينس رنگ ۽ دابے پيش داشت به کنت۔ شاعري لبرزانک ۽ پڑوءه هما ساچشتکار سوبمند لکيگ بيت که آئي وڌي جتاينس درشاندابي به بيت ۽ هما ساچشتکار که په وڌ جتاينس درشاندابي گيشينگ ۽ به سوب بيت، آنچو بزال په وڌ جتاينس پچارے گيشينگ ۽ به سوب بيت۔ ته

جام درک، مست توکلی ۽ ملافا ضل ۽ شاعری ۽ درشاندابی دیم په دیکی وانشت

اے پدریں گپے کہ په درشانداب ۽ توکلی ۽ ملافا ضل ۽ شاعری ۽ درشانداب و تی یک ارزشت یے است۔ ہے وڑاجام درک، مست توکلی ۽ ملافا ضل ۽ شاعری ۽ دیم په دیکی وانشت ۽ اے نیشنائک ۽ اے سین شاعرانی شاعری ۽ درشانداب جاتجائزیں تک ۽ پہنات چو شکلزیات، ندارہ کشی، گوناپ سازی ۽ تجسم ۽ پُرور ۽ دیم په دیکی وانشت ۽ جہد کنگ بیت۔ بلئے اے درگت ۽ یک نکتہ یے گیشینگ الی انت کہ جام درک، مست توکلی ۽ ملافا ضل بوت کنت و تی زمانگاں چاے شعری لوٹ ۽ گزرال آشناه بو تگ آنت کہ اے نو کیں زمانگ ۽ په تحریب زورگ بو گءے آنت ۽ آواں و تی زمانگ ۽ شعری لوٹ ۽ گزرانی رداء شعر گشتنگ۔ یا کہ بازیں هنر کاری په لاشوری کار مرز کر تگ۔ اے هنر کاریانی کار مرز ڻي ۽ پُرور ۽ هما زمانگ ۽ چاگرد ۽ لوٹ ۽ گزرانی کر دهیم مان انت۔

درشانداب (اسلوب):

درشانداب کہ بلوچی زبان ۽ په اردو زبان ۽ لہذا سلوب ۽ جاڳهه کار مرز بیت، کہ فیروز الگات ۽ اسلوب ۽ معنا "طریقہ، طرز ۽ روشن" دا تگ۔ ۽ انگریزی ۽ Style، فارسی ۽ عربی زبان ۽ "سبک" ۽ لمبپه درشانداب یا اسلوب ۽ کار مرز بنت، بندرا ۽ اے لمبپه نقش کشوکیں از بابے ۽ کار مرز بو تگ انت۔ اے بابت ۽ ڈاکٹر محمد ناظم علی نیشنائی کنت کہ

"اسلوب کو انگریزی میں (Style) اردو میں اسلوب، عربی اور فارسی میں "سبک" کہتے ہیں۔ انگریزی لفظ Style ایک یونانی لفظ STITUS سے نکلا ہے جو ہاہنی دانت، لکڑی یا کسی دھات سے بنایا ایک نوکیلا اوزار ہوتا ہے۔ جس سے مومن کی تختیوں پر حروف، الفاظ اور طرح طرح کے نقوش کنده کیے جاتے تھے۔ اسلوب میں بھی چونکہ لفظوں کا انتخاب، کاٹ چھانٹ اور تحریر ہوتی ہے اس لیے شاید اسے اسٹائل کہا گیا ہو۔ عربی میں لفظ "سبک" کے لغوی معنی دھات کو پھلانے اور سانچے میں ڈھالنے کے ہیں"۔ (علی۔ 2016)

لہذا نی تراشگ ۽ ترازگ ۽ نو کیں کیلو یے ۽ پیش کنگ ۽ ہر از مکار یا ساچنڈکار جہد کنت بلئے سو بمندی ہماز مکار ۽ بھر ۽ کپیت کہ آئی درشانداب چہ آد گراں جتا ۽ بے درور بہ بیت، اے جتائی ۽ بے

نعت اللہ حامد علی بلوچ

دوری ڈنی چیزے نہ انت بلکہ اے پگرءِ حیالانی در انگازے بے مٹیں دروڑے کہ پروفیسر شاراحمد فاروقی نبشنست کنت۔

”آسان لفظوں میں یوں کہا جاسکتا ہے کہ یہ افکار و خیالات کے اظہار و ابلاغ کا ایسا پیرایہ ہے جو دل نشین بھی ہو اور منفرد بھی ہو۔“ (فاروقی، 2012) ادا یک جسمے اے ہم است کہ در شانداب گڑا دری ڈنی چیزے نہ انت بلکہ زبان ۽ در شانداب گوں و تءَ سیادی ڦزیٽکی است کہ اے، آر۔ داد نبشنست کنت۔

”مادر شانداب ۽ (اسلوب) بس لوزانی کار مرزی سر پد بہ ایں، یک ہدے ۽ راست انت ہم، بلے در شانداب ایوک لوزانی یکتائ جتا ہیں کار مرد گشگ نہ بیت بلکیں یک شاعر ۽ نبشنستہ کارے ۽ راجد پتری، رہیدگی پگر ۽ مارش، مرت ۽ مارگ ہم در شانداب ۽ بہر ۽ وند آنت۔“ (داد۔ 42: 2017)

پہ انسانی زندگی ۽ انسانی کیجی زندگوی ڳینگ ۽ زبان ۽ بلاہیں کر ۽ ارزشتے است۔ پہمیشہ ہر شاعر ۽ کارے کہ چیزے در شان ۽ نبشنستہ کنت، گڑا توی زبان ۽ مک زوریت ۽ پرانت کہ زبان وہدے پہ لبر ۽ مک مقصده کار بندگ بیت ته آیک حاسیں تبے واہند بیت۔ پرچہ کہ لس مہلوک ۽ زبان سادگ ۽ Communicative رنگے ۽ بیت ۽ لبر ۽ مک زبان رو انک ۽ وداں یک کسائے ۽ چہ ما نگیشی ۽ رکمینگ ۽ جہد کنگ بیت بلئے شاعری ۽ شیخن، چہر، گوناپ سازی ۽ هنر کاریانی مک ۽ کار مرز بیت۔

”نشر کی نسبت نظم میں فکر و تامل کے لیے زیادہ مہلت ہوتی ہے اور کبھی کبھی عروض کی پابندیاں بھی مناسب الفاظ تلاش کرنے پر مجبور کرتی ہیں جو موقع اور مناسبت کے علاوہ صوتی اعتبار سے بھی ہم آہنگ ہوں۔“ (فاروقی۔ 2012)

جام درک، مست توکلی ملافا ضلء شاعری در شاندابی دیم په دیکی و انشت

در شانداب، اگاں گالبندی حساب، بچارے ته عابد علی عابد گوں اسلوب، لبرزی معناہاں تپاک نه
کنت، نبسته کرت که در شانداب، ایوک، در شان، جتائیں رنگ، نور و شم نه انت، بلکن
گپر، معناء در شم، داداب، هوار بو هگ، اچ، و دی بیت، عردو مزوریت.

”اسلوب دراصل فکر و معانی اور بیت و صورت، یا مافیہ و پیکر کے امتزاج سے
پیدا ہوتا ہے۔ لیکن انتقادی تصاویر تصانیف میں اکثر ویژت کلمات مستعملہ کے معانی
معین نہیں ہوتے، اور اسلوب کو محض انداز نگارش، طرز بیان کہہ کر اس کلے کی وہ تمام
دلالتیں ظاہر نہیں کی جاسکتیں جن کا اظہار مطلوب ہے۔“ (عابد، 38: 2011)

لبرزیات، پتوڑ، دیم په دیکی و انشت

انچو کہ پہ راج، چاگردے، پچارے زبان، جند ارزشت داریت، ہمے وڑاپہ زبان، داگی پشت
کپگ، بر جاہ مانگ، پہ در شان، در انگازہ لبرزی لوث، گزر، مک، الی بیت۔ شاعری بہ بیت کہ
رداںک، شاعر، نبستہ کار، راپہ، وقی در شان، لبرزی لوث، گزر، مارشت الم بیت۔ لبرزیات، در، اگاں چارگ
بہ بیت ته لبرزیات، زگری، دومی زبانی سان، اثر، حاسیں لبرز، لبرزی جوڑشانی، مک، چار، تپاس بوت
کنت۔ بلئے او ایوک، جام درک، مست توکلی ملافا ضل، شاعری در شاندابی دیم په دیکی و انشت، تک،
لبرزیات، اے شاعر انی ساچشتاں دومی زبانی سان، اثر، مک، چارگ، جہد کنیں، کہ چے ایشان کئی زبان چنکہ
زگرانٹ، کئی ساچشتاں دومی کجام کجام زبانی سان، اثر است؟ او ایک ہبرے گلشینگ الی انت کہ جام
درک، مست توکلی ملافا ضل، زمانگ، گلشتری، واگنی، نبستی معاملہ، و سیلہ عربی، عفارسی زباناں بوتگ
انت، کزا جاگہے اردو زانگ بوجہ کہ نہ بوجہ، بلئے بلوچ چاگرد، بلوچی زبان پہ جوانی کار مرز کنگ بوتگ۔ اے
تک، درستاں پیسر جام درک، شاعری، چارگ، جہد کنیں تھے سما کپیت کہ جام درک، شاعری، انجیں لبرز کہ
بلوچی، و ت است انت بلئے آئی وقی شاعری، ہمے بلوچی لبرزی کار مرزی، بدل، عربی، عفارسی لبرز کار مرز

نیت اللہ حامد علی بلوچ

کر گگ، په درور ”جتائی“ بلوچی لبزے که جام درکء ایشی بدله و تی شاعریء ”ہجر“، ”فراق“، لبز
کاربستگ انت که فارسی انت، په درور۔

اچ من اُسامی بن جمیں ھجراء

آگھہء بیداراں شپانیاں

(بلوچ-29)

سو ھکھہ ممن اءالاں ڈکھا غماں

من گوں کے فراقاں تی بھر کناں

(بلوچ-30) یاکہ ”چم“، ”بدلء“

”عین“، کہ عربی لبزے کار مرز کر گگ، په درور۔

مردوچی من دل عجب چال کن عیناں زیری نظر خیال کنت

(بلوچ-30)

جام درکء شاعریء نہ ایوکء فارسیء عربی یاکہ لبزے کار مرزی درور است بلکہ اچھیں

شعر ہم است کہ یاکہ سر جمیں بندء شعر چہ بلوچی ندشتہ رہندء ابید دری زباناں انت په درورو

یک ڈو شعر بچارات کہ۔

ما بے وفاوں با لیقین

اطفء نظر مارا بین

(بلوچ-34)

جان ڈکلابی پیر ہن

زر بفت و کاشی گل بدن

جام درک، مست توکلی ۽ ملافا ضل ۽ شاعری ۽ در شاندابي ديمپه ديني وانشت

(بلوچ-34)

اے بر زء دوئين شعرا فارسي لبر زيزاں ”طفاء نظر، بین، پير هن، زربفت، گل بدنه“
کار مرز کنگ بو تگ انت که ايشاني بدله بلوچي لبز ”مھري نگاه، بچار، جامگ، زر گواپ يا سيمكار، ڳيل
بدنه“ ۽ وڌيں لبر آرگ نه بو تگ انت ياء شعر که اگاں ايشي ايوك ئه ”انت“ ۽ ”تئي“ ۽ لبر زدر کنگ ۽ آوانى
جا گه ۽ فارسي لبر نان کنگ بهيت ته اے شعر پسکيں فارسي زبان ۽ شعرے بهيت که۔

هر گاه تئي قلب انت بشر

بر من ٻكن طفاء نظر

(بلوچ-35)

چه ايشان ابيد جام درک ۽ شاعری ۽ انجيں نموونگ هم گندگ که او دا آئي ”سوہنا“ ۽ ”سبجن“ ۽
وڌيں لبر کار مرز کر تگ که اردو، سندھي ۽ پنجابي زبان ۽ اے لبر زپ دوستدار ۽ شر رنگ ۽ مانا کار بندگ بنت، په
دور ر-

هر چنت که سوہنیں همسراں

بول ۽ پيافيس سجنان

منه هم رکبيں دوستان

سوہنا چو مشل بوستان

(بلوچ-96,97)

چه جام درک ۽ شاعری ۽ دومي زباناني لبر زيانی سان ۽ اثراني ديمارگ ۽ پد لڑ رده مست توکلی ۽
شاعری ۽ وانگ ۽ پد سما کپيت که جام درک ۽ نسبت ۽ مست توکلی ۽ شاعری ۽ لبر زيانی حساب ۽ دومي زباناني
سان ۽ اثرکتر گندگ بيت که تهنا دو انجيں شعر که آوانی بندنه بلکنه هر شعرے ۽ يك ۽ دلبر زاده ۽ يك انجيں
شعرے که او داعربي يك لبزے بزاں په ”چم“ ۽ ”عين“ په ”تلگ“ ۽ ”جرجي بوئي“ په ”نبشته ۽ وانگ“ ۽
”لکھ و پڑھ“ ۽ لبر کار مرز کنگ بو تگ، په دور ر-

نعت اللہ حامد علی بلوچ

سمویہ ڈیوائے تھارانی
یا جڑی بوٹی اے ر GAMAN

(مری-58)

کاغذے آختتہ ہزاریں لکھ و پڑھاں
پیر کے موت گونتھی گزینے سلام

(بلوچ-326)

عیناں بُڑا آرے دیر عبنت سالانی زہیر
زڑ دے دیر دارے دید غافلی مہرام زیر

(مری-124)

ملا فاضل نام اشناگ ہوانگ ہے مارشت بیت کہ آئی وانگ ہزانگ، آزمانگ کا گدئ کراچ
اسکول ہو گہ سائنسی و انجینئرنگی نہ بوھگ چہ انگریزی اور دوزبانے نزانتکاری سبب ہمازمانگانی و انجیاہ بزاں
مدرسہاں کار مرزو بولگیں زبان بزاں فارسی اور عربی زباناں بوٹک انت، کہ ملا فاضل شاعری لبرزی
حساب ہے نہ بلکہ بندہ سر جیں شعرانی حساب فارسی اور عربی زبان سان ہاثر است، اے بابت ہے
”ہمس“، بلوچی، ملا فاضل نمبر گل حسن و تی نباشانکے نبستہ کنت۔

ملا فاضل وہ دیر بلوچستان، ہندوستان، اوگانڈا، میان ایشیاء ہمکاں گوں بازیں دمگاں
فارسی تالان اتے بلوچستان و تی ہدء ہویدنی سوب گوں فارس اے تعلق
دار بوٹک۔ ہمسائیگی سیم سرانی ہواری سوب بلوچستان رو برکتی دمگاں فارس ہزار بانے
اٹھائی ایں راستی۔ ابید چہ چریشی اے ماں بلوچستان اے میر نصیر خان نوری وہ دیر ریاست
سرکاری زبان ہم فارسی اتے گوں فارسی ہوار دراہیں زبان آنی لبرناک ہ حاسیں وڑے
شایری سراہر دوئیں زبانی شبینگ پدرانت۔“ (حسن-60) (2008)

جام درک، مست توکلی ملافا ضل، شاعری در شاندابی دیمپہ دیکی و انشت

ملافا ضل، شاعری، عربی فارسی زبان، سان، اثر، گندگ، یک، دو، شعری در در که اوداگان
آئی دری لبرانی بدل، بلوچی زبان، لبزبه زرتیں، کار، بستین انت، آئی شاعری گیشترز گرتروگات، په
دوراے شعراء بچارت.

یامه اندیش، پیش ببر مردی توکل،
یاکن، سوب، یاور، نیش، سد بلا
(هاشی-80: 2013)

زر هریداں چادر گبر، گز کنگ
نی جنک، از من، چنگ، هز کنگ
(هاشی-84: 2013)

اے شعراء، "مه اندیش،" "از من،" "منیگ،" فارسی لبرانست که ایشانی جاگه، بلوچی، وقتی
لبزبزاں، "یامه بوگم جت، یامه بودردیگ،" "چه من،" "زهم،" است انت که کار بندگ نه بوگت
انت. ہے وڈادی بکتر، شعر، "روچ،" "جاگه، عربی زبان، لبرز،" "الشمس،" "شب،" "جاگه،" "واللیل،" کار
بستنگ، په درور.

دور، وا، الشمس، بُرلا، اللیل، چنگ
سیہ، جہا، تگیر، بر سر، گیدی، هجتگ
(هاشی-82: 2013)

چہ ایشان ابید ملافا ضل، شاعری، آنچیں شعر است که اودا فارسی، عربی، ہور، تو ریں
ده(10) بند، هم گندگ، بیت، په درور.

منکه سُبحان الذی اسری، اول، یات کناں
گوہراں، بہر، دہان، وقف، آن ذات کناں
صدق، حق، علم، الیقین، سر، خفیات کناں

نعت اللہ حامد علی بلوچ

نعت سردار نیاں مدح و صلوٰۃ کنان
صد درود و صد سلام پیش و سوگات کنان
ہاک سریں زندگی ایش بش اہمیات کنان
ڈر جمال و دُر تجلی اکرامات کنان
بلکیں گوں راہنمای خضراء ملاقات کنان
گل گل اشاید کہ من قول شہادات کنان
کھل عیناں تربت خاک عرسالات کنان

(احمد۔ 1968: 33، 34)

کہ اے بندال اگاں پنچھی نہی بند چہ در نیام اے در کنگ بندانی گذی لبز "کنان"، بدلت
"کنم"، "و"، "و"، "و" جاگہ اے فارسی "و"، "و" را، کار بندگ بہ بنت تھاے اے بند سر جم اے فارسی زبان بدلت۔ ہے
وڑادیکترے شعرے دلگوش کن ات کہ او دا بندانی گذی لبز "إنت"، بدلت "است"، "و" ہاس، "و" جاگہ
"خاص" بیارئ تھاے اے ہم سر جم اے فارسی بنت، پہ درور۔

باب اول کہ بسم اللہ انت
ذکر ثانی کہ الحمد للہ انت
ورس ائکرار قل ہو الہ انت
استوار آمنت باللہ انت
بلبل اے جاندار و صفات اللہ انت

(شاد۔ 2003: 191)

برزا دا تغییل شعر اک کہ بلوچی اے فارسی تو ریں لبزیات کار مرز بونگ انت۔ ادا ملا فضل اے ہما شعر
کہ دو بندیا دو بندیا گیشتر بندیکش اے فارسی زبان اعانت، دیما آرگ عجہد کنیں۔ اے ردءاے درور اے بچارات۔

جام درک، مست توکلی ۽ ملافا ضل ۽ شاعری ۽ در شاندابی دیمپه دیکی وانشت

در فراق ۽ عشق او اندر غم لیل و نہار
میز نم در نیم شب کو کوچو قمری بے قرار
بلبی باو صل گل جان می دهد رنو بہار

(ہاشمی۔ 2013:122)

یاۓ بندال بچارت۔

شکراز کریم ۽ کرد گار

سازندہ ۾ چڑھڑہ چڑھار

(ہاشمی۔ 2013:169)

مدارہ ساچی ۽ پُر درعہ دیمپہ دیکی وانشت:

شاعری ۽ ہنر کاریاں چہ کیے مدارہ ساچی انت، پہ اے گالبنداء اردو ۽ منظر نگاری ۽
گالبند کار مرزیت کہ لبری حساب ۽ فیروز الگات ۽ منظر عماناۓ وڑ نبستہ انت۔

”جائے نظر، آنکہ نظر، نظارہ، سیر گاہ، تماشا گاہ، چپڑ، صورت، شکل، ح
ڏ نظر، دریچہ، کھڑکی، روزان، سوراخ، اوپنجی عمارت۔“

(فیروز سنز۔ 1295 سن نیست)

پ منظر ۽ گالبنداء انگریزی ۽ Image ۽ گالبند کار مرزیت کہ آئی مانا

English to English And Urdu Dictionary

“1: External form of an object

2: Make an image of an object.

تصویر یا صورت بنانا، عکس ڈالنا۔ شبیہ بنانا، خیال باندھنا یاوضاحت کرنا، مثالی پیش
کرنا، مثالی پکیر، خیالی تصویر“ (فیروز سنز۔ 409 سن نیست)

نعت اللہ حامد علی بلوچ

شاعری ءنداره ساچی ءارزشت ہمنکس انت کہ دوی در شاندابی ہنر کاریانی ارزشت انت۔ اے
ہنر کاری ءشاعرا بر می ندارگاں ہوارچے زمانگی ہارء ہمیر و پ ڈکال ء سیر سالی ء جنگی ندارگانی کمک ء وقی شعراء
معنادار ء تاماڈار کنت کہ ڈاکٹر ناہید قاسمی نبیشتہ کنت۔

”شاعرانہ حیثیت سے مناظر قدرت کی خوبی صرف یہ سمجھی جاتی ہے کہ ایک چیز کی
ہو بہو تصویر کھیچ دی جائے لیکن ہمارے نزدیک صرف یہی خوبی کافی نہیں ہے بلکہ یہ
تصویر اس طرح کھیچنی چاہیے کہ ہمارے جذبات بھی اس سے متاثر ہوں۔“

(قاسمی۔ 2002:393)

اے تک ء جام در ک ء شاعری ء نداره ساچی کجام کساس ء کار مرز کنگ بو تگ ء جام در ک پ وقی
در شان ء چچو نیں ندارگاں کمک زر تگ پ درور۔

رستہ یک درہ مینے چڑکن ء پاراء
چچو گور ء استیناں عجب رنگیں
درست مئے دوست ء مہذب اش گونتے
(بلوچ۔ 2015:41)

جام در ک وقی دوستدار ء زیبائی ء انچیں نداره ساچی کنت کہ رنگیں درین ء استین پکمیشنا
زیبائے دلکش انت کہ آوان ء جام در ک دوستدار ء زیبائی ء نکش گون انت بزاں اگہ درین ء استین داکہ جام
در ک دوستدار ء دلکشاں مہ زور انت براہدار نہ بنت۔ یک دگہ انچیں ندار گے کہ جام در ک جمبری موسم
ء گروکاں وقی دوستدار ء زیبائی ء ششم نہ لیکہ ایت بلکہ آایشاں وقی دوستدار ء اپوگ ء کینگ دار لیکہ ایت

جام درک، مست توکلی ۽ ملافا ضل ۽ شاعری ۽ در شاندابي ديمپه ديني وانشت

ڀهڙ درور

جيسم جڙ جمال ۽ رعد ۾ گروك
چه دير مرلاں بياهان بر جان جنوک
چوکا يال کهر امان ۽ کاهنی اپوك

(بلوج-31)

شاعري ۽ گليشتر چا بر مي ندار گاں ڪمک زور گ بيت ۽ شاعروتى دوستدار عزيز ڀائى ۽ نداره ساچي ۽ هوار
وئي تماه ۽ طلب، وئي واه گاني در شان ۽ چه نداره ساچي ۽ ازم ۽ گمک زورانت، هئي وڌا جام درک ۽ اے نداره
ساچ ۽ به چارات۔

بيه ٿو آس ڪلوب ۽ چرو ڪيس
من ات تو پيچي باں پہنات ۽ گرو ڪيس
بيه ٿو بار گيس تازى تچو ڪيس
من آزووار باں چا ٻك جنو ڪيس
بئي پلے من پٺ ۽ ردو ڪيس
منان بيگ مسڪ دم دم کنو ڪيس
ھمو پل ۽ دپ ۽ داس ۽ گرو ڪيس

(بلوج-62)

جام درک وئي دوستدار ۽ په ناز ۾ نگا ٿي چار گ ۽ گشي زد گ ۽ ٹپيگ بيت که اے وڌين ندار گ
پيش ڪنت، که۔

چڪيت ۽ جنت جا ٻهي ڪبران
گوں آس ڪار پدنويت ڪشيت املاں

(بلوج-105)

نعت اللہ حامد علی بلوچ

دوست ۽ چه وئی کل ۽ په ناز در کپگ یا که په ناز جنرگ ۽ چارگ اگه جام در کء زدگ ۽ پی کنت ۽ آ
برزء دا ٿیں شعر ۽ وڑیں شعر گشت گڑاو هدے سموکه چه وئی کل ۽ در کپیت۔ اے ندارگ ۽ مست توکلی
چون گندیت ۽ بیان کنت په درور۔

در کفی سموڑا، وٹی سیری حیماں

لال تاخانی بوء په رندال رنگان

(مری-97:2012)

تھے گشین کن زیر ہر کہ بی سمو درو شماں

پہولث ایں سموئے بدل، پیدا شاء نواں

دوست منی شیریں چھو سمینانی مچلاں

بوء وہش ایں چھو گوڑ تعیں نوزانی پہذاں

(مری-167:2012)

کہ اے برزء دا ٿیں شعر ال گور ٿیں نودانی نبی بوء لال تakanی بو، سمینانی محفل انجیں امیج یا
ندارہ ساچی انت کہ مارشی حساب ۽ پکم ات بوت کن انت ۽ په سمو ۽ کل ۽ سیری حیما ۽ امیج
گندگی (بصری) امیج یا ندارہ ساچی یے۔ مست توکلی ۽ ہاسفر ۽ سواد کہ آئی سر سموء گدان ۽ کپیت ۽ ہاما موسم
کہ چے آئی سبب ۽ مست په سمو شیدا ۽ دیوانگ بیت۔ ہاسفر ہما ساعت ۽ دمان کجام تا شیر ۽ تاگت ۽ واہنداشت کہ
مست توکلی ۽ تیوگیں زند بدل بوت۔ اے ندارگاں مست توکلی ۽ جند ۽ زبان ۽ بھارت۔

بروں ہموزا کہ حیما ہاں ہیری

ہتھیار ہوندی ہنست منی میری

کھو کھراں گاج و گھمبراں سیری

دا پھڑاں کل ۽ با نزدی سستہ

جام درک، مست توکلی ء ملا فاضل ء شاعری ء در شاندابی دیمپہ دیکی و انشت

زیست پہنچدار گواٹ گراں گپتہ
شار بھرتے گواٹ تر نپاں شلوخیناں
ڈو برے گل کہ روح بر خیناں
دیش میں دیر گندال کھلوخیناں
نگلاں پھم گپتہ رلوخیناں
زلفاں چھو سیاہ ماراں تھلوخیناں
برسیں چھو آہو آں ترہو خیناں
زوریں چھو کنڈھی آں بھو خیناں
گپتغاں گوات جنڈال گنو خیناں
لانٹ ء کہنت چھماں پُر خماریناں
عاشقان شوشی بیقراریناں
وہش ایں چھو لیمو آں بہشت بیغاں
امب والگوراں مکران بیغاں
دل منی مجنابی ہواں رو شی
بردیزاراں مست مدھو شی

(مری-146, 145:2012)

نہ تھنا ایش بلکہ شاہ محمد مری، مست توکلی ء شعر انی کمک ء آئی شعری ندارہ ساچی ازم ء بار وان بشته

کنت کہ۔

”وہ بھلی کی چک کا ذکر کرنے، بادل کی گرج بتانے، اس گرج سے سُرتال
اخذ کرنے، بارش کی انواع گنانے، پھر اس بارش کی نسخگی کو ہی ڈال کر ان سب پہ
مشتمل فطرت کی سب سے مدهر مو سیقی اور لطیف فلم کے روای تبصرے کا ایسا سماں

نعت اللہ حامد علی بلوچ

باندھتا ہے کہ روح یر غمال ہو جاتی ہے۔ پھر ان سب مناظر کے بیک گراونڈ میں سے
سمو کا جھاکنا۔۔۔۔۔ ارے نچر لسٹوں کا مام ہے توکلی۔ (مری۔ 2014: 155)

پر درور مست توکلی ۽ جہل ۽ دا ٿگلیں شعر اں دلگوش کن ات۔

دوست ٿڙ ۽ جانداره ڄیموں آل یکے

گرستہ مس ہپوریں گری سایاں

دروشمادا (چھو) تا ہبی نوازاں

کشیت چھو سر گوئاں سمین نیغاں

(مری۔ 2012: 119)

دوست منی و می شہد شیرانی

ملنی بالاڑیں سمارہانی

(بلوچ۔ 1965: 146)

کہ اے شعر اں مست توکلی په سموءے بالاد ۽ جاندار اں ۽ ڄیموءے شہد ۽ شیرانی تاس ۽ وڈیں چنگی انج یا
ندارہ ساچی زوریت کہ گوں چنگ ۽ ہوار سموءے بالاد ۽ په ناز ملگانی داب ۽ امیج دیما کنیت کہ آئی بالاد چو
شہد ۽ شیر ۽ کنیلیں تاس ۽ انت آئی گام ۽ ملکاں چلک وارت ۽ سر رچیت۔ چہ جام درک ۽ مست توکلی ۽ پد
ملا فاضل ۽ شعری ندارہ ساچی ۽ ازم ۽ چار گ ۽ چکاس گ ۽ جہد کنیں تا اے جبر پوریت کہ ملا فاضل ۽ شاعری ۽
گیشتری ندارہ ساچی ۽ ازم چہ دوستدار ڏیل ۽ بالاد، صورت ۽ ندامت، ناز ۽ کمیابی بدل ۽ ہار ۽ ہیر و پ ۽ جنگانی
پُشتر ۽ گشتگیں شعر اں کمو تو نا انت، پر درور شدری ۽ ہار ۽ شعر ۽ اے ندارہ ساچی ۽ دلگوش کن ات۔

تمت ۽ بالشان پری پیکر چ واباں جستگ انت

سر در ۽ پا شپا د ۽ یم په کوہاں رپنگ انت

جام در ک، مسٹ توکلی ۾ ملا فاضل ۽ شاعری ۽ در شاندابي ديمپه ديني وانشت

مرد کا مدار ۾، ناکام چھ حیالاں گئنگ انت

(پاشی-147)

چ پايشي ابي ملا فاضل وتي يك جنگ لپھے ئه جنگ ۽ ندار گاں چوں پيش داريت، که۔

رميئنگ رم ہار ملیں

ره کپتگ نواب شه جلیں

دست و چوٹواں پر ہلیں

دہنزننت که جُنت لاٹوري

منگ پر شما تاکوري

(احمد-133)

هر چند اں گنگ گمراہ

در کپ که کنائ دعواه

شہر اول ملگزار ین سوتگ

دروازگ مر حلبان دو تگ

بیلان جا به جاہ توار بیتگ

دنزال کوڑو گار بیتگ

سد مر د تهنا سوار بیتگ

(شاو-356,357)

گوناپ کشي ۽ پُشد راء ديمپه ديني وانشت:

گوناپ کشي:

گوناپ کشي در شانداب ۽ هما بھرننت که شاعر ۽ نبشنسته کارء در دوستدارء بالاد ۽ لبرزی عکس کشي ۽ ہوار په

وتي اندری مار شت ۽ سوزمان، دوستدارء تو سیپ ۽ گلگ و ڈیس مار شتاني در انگازء گوں لبرزاں ہنر کاري ۽ کمک

نعت اللہ حامد علی بلوچ

کنت۔ پہ گوناپ کشی اردو پیکر تراشی، سراپا نگاری تمثال گالبند کار مرز بنت کہ اے بابت ڈاکٹر شائستہ حمید و قی نبشتہ کنت۔

”پیکر تراشی، سراپا نگاری، تمثال دراصل وہ تصویر ہے جو شاعری کے مطالعے سے ذہن میں بنتی ہے۔ شاعر کی محسوسات اور واردات اپنے اظہار کے لئے جب لفظی تصویروں کا روپ دھار لیتے ہیں، تو اس کو سراپا، پیکر، تصویر اور تمثال سے تعییر کیا جاتا ہے۔“ (حمید۔ 2017)

بزاں اے سین شاعر انی شاعری اے اے تک ہا شعر انی کمک ڈیمپ پہ دیکی وانشت ڈیجہد کنگ بیت کہ آپ دوستدار ہے دروریں بالادے ستاء پر بندگ بو تگ انت۔ کہ اے درگت ڈی جام درک گوں کجا م وڑیں گوناپاں و قی دوستدار ہے بالادے شعری عکس ڈی پیش کنت کہ اے جھل ڈی ملیں شعر ای جام درک ڈی دروستدار حورانی و رازیبا انت، دننا نے اناری دانگ انت، وہدے کندیت نرگس ڈی پل رچیت، بالادے سرو، شمشاد ڈی صنوبر ڈی درچکانی و را بزر ڈی بر اہدار انت، کو پگاں ڈی نگیں عنبری زلپ کمند ڈام انت، گام ڈی زور گ ڈی گ بیش بیش ورانت۔، پہ درور۔

پیری با گوہ

دیستوں دل ربا

ارواحی مثال

جیری شاہ جمال

بوستان ڈی بہار

دننا ناں انار

پسلیں کند گاں

ہیر تیں جینغاں

جام درک، مست توکلی ۽ ملافا ضل ۽ شاعری ۽ در شاندابي ديمپه ديني وانشت

ريچي نگزار

(بلوچ-26:2015)

مرودجي هزم هتباں دينه دلبر
جمال تاج سر سلطان شہپر
نشد مثلش کدی عشر اصنوبر
چه دار د دعوئے شمشاد هر هر
پری نازان آمانداز گر
كمند پر کو پگان انت زلف عنبر

(بلوچ-69:2015)

کجل بيتہ که قد سرو بوستان
کتے چندے چکوراں سر پریشان
توئے سلطان ۾ من تئی پادھا کان

(بلوچ-72:2015)

بلئے سموكه مست توکلی ۽ دوستدار انت، په مست ۽ چماں آئی بالاد ۽ زیبائی ۽ عکس چکھ
زیبانت، گشئے سموع بالاد ۽ سازگ ۽ وہاں قدرت ۽ سموع جند ۽ تب ۽ واہ ڳار تگ ۽ آرها مائی تب ۽ رداء
جوڑ کر ٿگ، بچارات۔

سمو میں لالے نیستنی عیومس انگماں
یره ۽ جوڑینته گشئے که کار گیراں
چوٹ گوں تشنہاں کشتعال ول گوں پر کفال
بیگہ ۽ درینے جکھی مس آوبندیں جڑاں
چاڑھی ماہے آسی ڙاکو ۽ بار غال

نعت اللہ حامد علی بلوچ

کہیث پ آزمان ئہر گراڈ بیٹیں مانخار

(مری۔95:2012)

مست تیو گیں کائنات ئے شئے challenge کنت کہ سموء درور، ہم دروشم ئمٹ ئے ودی
کبنت پر چاکہ سموء درور انت آئی مٹ گندگ نہ بیت، آئی ہم دروشم ودی کنگ نہ بو تگ، پ درور۔

پول گند کیے انگہ چو سموء دروشماں

پہو لغا سموءے بذل پیدا شہ نواں

جی پ شوئے چمال نیشہ شوا سمولڈ غار

سملے لوڈ گوناں گوں کہنی کونترال

تیگلویں بچی رستہ گور آر یفیں بیان

زڑاں چاندی ایں تیگلواں سہریں اشرافی

در شکاں کول میریں بوئے، چو مسکی ئازری

(مری۔289:2014)

نہ تھنا بے درور انت بلکہ نشانی ئے گشیت کہ چم ئبروانے کجام داب ئانت، چو نیں
گلد پو شیت، لیموئی در چکے، چیڑ بزاں زلپاں لو نگ، میک ئانتر مُشیت ئے کپوتانی گا گیج سموء ٹھل ئے محاذیں
روان ج ئے چہرگ ئے جن آنت۔

پار گل ئایشاں سُر نتھی چھمانی لوار

شیغیعیں پہونز جاڑیں بروانال اوار

دیشہ ما سمو کہر کنت مکنائیں گلداں

در شکاں لیموئے حاکی باغانی تھاں

پئیں جواننت و شکلیں رنگ گوں دروشماں

جام درک، مسٹ توکلیء ملا فاضل، شاعری، در شاندابی دیمپہ دیکی و انشت

چیرگوں مسکان ولوںکان عظراں
لوڈ تھی سموگوناں گوں کہنی کو نترال

(مری-123)

چے جام درک، مسٹ توکلیء شاعری، گوناپ کشی، درورانی دیم، آرگ، پد چارگ، جہد کئیں کے
ملا فاضل، شاعری، گوناپ کشی کجام درو شم، کساس، انت، آپ، دوستدار، زیبائی، تو سیپ، چونیں گوناپ
کشیت، په درور۔

لال منی چماں چو گلند اہانت
صورت و قد وڈیل انداز اہانت

(احمد-67)

ماں گوراء شارعماں سرائے سیمکار
راہء مجنون، سو سنیں گیوار
گردنے کو نجی، شدراء زیب، عہار
بارگیں بورے سخ بیت شیشار
چو منیں مستانے کنگ بے سار

(ہاشمی-77)

بیدی سر شاہ و ترا شنگیں ہشت انت
آکہ من گروہانیں دوئیں شست انت
سنٹش سُر انت و سینہ اش پست انت
ماہش فرض انت و گوشہ اش ہست انت
داب و ڈولانی شمنی گوشت انت
آبڑاں لال، محربیں دست انت

نعت اللہ حامد علی بلوچ

باز گلوکش نو داء سیلما نیگا

روضه عبغداد اجنانیگا

ٹیلی و مورت اسر شانیگا

(احمد-108, 109)

پر کمیب نشیگ ہتلی سنگین ماولیں

شر سر عبے ایسین سمنبر ہور چالیں

(بائی-118)

ملا فاضل شاعری و انگا پدا نچو سما کپیت کہ آئی کش اتگیں شعری گوناپانی رداء آئی
دوستدار حور درو شم گران سنگین مردمے، بالادے شر رنگی از بیانی اسر شانی سبزیں مورتے، بارگ ٹچک
انت، سیکار دوچیں گد پوش ایت۔ بلئے ملا فاضل و تی دوستدار و دست ایلک ہر نگیں ناحتانی ہما گوناپ کر
کش اتگ بے درور انت۔ اگر تیو گیں بالادے شعری گوناپ کشی ہنر کاری اسر جیں رنگ ہچارے تے اے
جبر پدر بیت کہ پ گوناپ کشی اے سین شاعر اس چہ مست تو کلی شاعری اگلی شتر ہنر تر گوناپ کشی ہنر
کار بندگ بو تگ۔

تجسمیں عپنڈور عدو میم پہ دیکی و انشت:

جام در ک، مست تو کلی ملا فاضل شاعری یودیم پہ دیکی و انشت اے نہشناک کہ در شانداب و
جتا جتا نیں تک اپہناتانی کمک آوانی شاعری و دیم پہ دیکی و انشت جہد کنگ بیت کہ اے رداء تجسم ک
در شانداب و یک بھرے لیکنگ بیت، ہما کمک جام در ک، مست تو کلی ملا فاضل شاعری و دیم پہ دیکی اے
ساری گوں گونڈ گری اے تجسم عجند عپنڈ بجارتی انت۔

جام درک، مست توکلی ۽ ملافا ضل ۽ شاعری ۽ در شاندابی دیم په دیکی وانشت

تجسم: تجسم کہ شعری صنعت ۾ هنر کاریاں چے یک هنر کاری یئے شعری در شانداب ۽ یک بہرے لینگ بیت، کہ اردو فارسی تجسم ۾ انگریزی Personification ڪنگ بیت بلئے شاعری تجسم ڪار مرزی ۽ ارزشت پھی انت، اے بارا عابد علی عابد نبشتہ کنت۔

"انگریزی میں Concreteness یا تجسم اُس صفت اسلوب کو کہتے ہیں جہاں تمثال اور پیکر تراشے جائیں اور ان باریک خیالوں کو جو ہوا کی طرح لطیف ہیں، الفاظ لطیف کا جسم معنوی بخشناد جائے۔ اس سلسلے میں ہم دراصل استعارے کو، جو دراصل مجاز ہے، تجسم کہتے ہیں۔ تشبیہ کو بھی اس لیے شامل تجسم کرتے ہیں کہ استعارہ پیدا کرنے کا وسیلہ ہے۔" (عابد۔ 179: 2011)

عابد علی عابد چہرۂ شبنم ۽ ہم تجسم ۽ بہر لیکھ ایت کہ آوانی مک ۽ شاعری ۽ گوناپ کشی ۽ ندارہ ساچی ڪنگ بیت، بلئے "ہم سب ڈاٹ کام" ۽ یک نبشتا نکر رداء تجسم ۽ بچارے ۽ ڈنگ بو گ۔

"علم الكلام کی رو سے کسی احساس، جذبے، رو یہ یا کسی بھی مجرد کو جسمانی افعال اور حسیات سے متصوف کرنا تجسم کہلاتا ہے۔ یہ صنعت شعر کے تاثر میں بے پناہ اضافہ کرتی ہے اور قاری پہ سحر طاری کرتی ہے۔" (ہم سب۔ 2018)

تجسم کہ شاعری ۽ یک انچیں مارشت یا چیزے ۽ را کہ آوت پہ ارزانی مارگ ۽ بیت بلئے زاہری صورت نہ داریت، انچیں صورتے ۽ پیش ڪنگ ۽ هنر کاری انت کہ ہما پیش کر ٿیں کہ ساہداریں چیزے ۽ درو شم ۽ گمان بہ بیت۔ چو شکه چے گلا بال بو گنگ یا چے گم ۽ مرگ ۽ کہ سر زاہر ۽ بال ڪنگ ۽ مرگ مارشتنے ۽ آشنا کنت کہ گشٹے ۽ انگ یا انگنگ ۽ ساعت ۽ آہم ہے لذت یا سوزمان ۽ ماریت۔ اگہ جام درک ۽ شاعری تجسم ۽ پندرہ بچاریں تہ مار آئی شاعری ۽ دشی ۽ مارشت ۽ را تجسمی رنگ ۽ پیشدار گ ۽ هنر گندگ نہ بیت البتہ گم ۽ درو مارشت ۽ تجسمی درو گندگ بیت پہ درو۔

ہجر منامو میناں جن انت پاساں

نېت اللدۇغانەمە علۇي بلوچ

چو كىرىانى آزۇمىس آسام

پەقىدى دوست ئەخبۇر ئاخلاصال

(بلوچ-27:2015)

اش تى فراقاڭ من درولىش باڭ

جان ئەشە تر كاڭ اميرى گداڭ

پوشان مىن پوستاڭ ئالانگۇش باڭ

(بلوچ-105:2015)

مروپىي گل ئەكمىرى سركلە

مەنەنە شىشىتەر خەترىكە

من ئەحىرت گول قەھرەگۈرۈكە

(بلوچ-104:2015)

كە اے بىز ئە شەعر ئالىم ئەردىگۈن انجىن لېزاڭ تەجىيەم دېيىگە بۇتىڭ گىشىتە درد، جتائى مەرمە
راھورت كىنگە بودشت دارانت، گۈن دل ئەنچو گەرچىخ ورگە ئەپپىست بىنت كە گىشىڭ ئېبىگە خەدەنە بىنت
ياجتائى چو كىرىي آس ئە سوچىڭ ئەپكىسىن سېت دارايىت - بىنە مىست توڭلىقى پەقىدى گماڭ انجىن تەجىيەم
كار مەركەن ئەشىد آتى ارواه سەمۇء گمانى ھارۇھىر وپاڭ بۇزىگىنىڭ، سەمۇء زەھىر ھەم چو جام دركە دوستدار ئەزەھىر ئال
كىرىانى آزۇمىس آسامنى وڑا نچوش روک بىنت كە مىست توڭلىقى ئەرپاپىلىشت، كەدى كەدى سەمۇء غەم چولاڭىسىن بىچانى
جتائى ئەغماڭ سوزمان دارانت، پەدرور.

روح ئەموجانى سەملە ئەلمانى ئەغماڭ

يىشغال پەھرنە اشتىغان پەھرونى گەھۋەن

اندە دە دە دە سەمۇتەنە ئەجىم ئەغماڭ (بلوچ-210:1965)

جام درک، مسٹ توکلی ء ملا فاضل ء شاعری ء در شاندابی دیمپه دیکی و انشت

تھئی زہیر سمو پھر په پھری ء نوخ ء باں
چو کسیر اپنی آڑواں آسال رو خ باں
عاشقی شوکاراں لواری پیلو شتغاف
سردا، پہاڑی ء سکنخ او سیاہیں کیلڑاں

(مری-92:2012)

غم تھئی سمو شوشان چو بھانی غمان
چسلو ابیارت مس دل ء بندال ایر کھناں
سملے کوہیں بانڈوال سہر ولال کھناں

(مری-121:2012)

جاءہے جاءہے مسٹ توکلی انجیں تھیم کاریت کہ دوستدارِ گم آئی دل ء چوبشامی در داں گوار
انت ء چودریا ب ء عزرا چوہل جن انت، یا کہ مارء داب ء آئی اروہ عبدن عتاب ء لیٹ و رانت۔ په درور
مئے دلالہرال کایاں چوبشامی در زال
چو سمندران و سانوڑیں کور گوں اچہلاں

(مری-164:2014)

لہر منی جاتا ریز گرنٹ ماری
موڑہ کلت رو ح ولہز ارواری

(مری-102:2014)

نه ایوک ء مسٹ توکلی په سموء گمانی در شان ء بر زع دا گلیں تھیمی درور اپنی کار مرزی ء هنر کاری
کنت، بلکیں آوتی گنوکی حال ء شنگ اگلیں گدائی پُنوری تھیم ء ہم سموء زہیر اپنی بر کت لیکہ ایت ء چہ سموء
مو نجہ ء یا تمل انچو تُنگ انت کہ په وتن ء تو سگ ء کور اپنی نو تُنگ ء موکاں گوں بندال ایر بر گ

نعت اللہ حامد علی بلوچ

لوئیت، حالانکہ مشکِ آپنی ورگِ جبراءہر کس پھم ات کنت بلئے مشکال گوں بندال ایر برگِ تجھیم پر
دوستدارِ مونجہ عزہ بیرانی زورا کی درشانِ جتناں رنگے کہ۔

نیں گنوخاں و نیں کہ من جزا شینگاں
سملئے سالانی زہیراں شنگیتغاں

(مری-105:2012)

دوست پہ تھی مونجہاں چمکرہ تھی بیتعال
گھوراں جہاگیناں مشکال گوں بندال ایر براں
سملئے دستاں یہ چلوئے آپنی وراں

(مری-93:2012)

ملافاصلِ گمِ درشان چہ جام درکِ مست تو کلیِ گمِ درشان ہے پہکِ جتناں رنگِ انت کہ
گوں شپِ چاریں پاس آڑا چار تھرِ گم گوں انت۔

شپ کہ چار پاس انت گم چہار کشم گوں من انت
کئے چیلقوبی حیالتاں زیات ترا نت
کئے چ نوک سمجھیں کڑی سندال تیز ترا نت
کئے چ الماسیں پلک ترا شان نیش ترا نت
کئے چ گرانباریں گراباں سنگیں ترا نت

(ہاشمی-119:2013)

سبِ سمین عسار تیں کوش کہ زاہری درو شمِ گپ جنگِ گال آرگِ سپت و ندار انت بلئے
شاعریِ کمال انت کہ گواتِ وڑیں چیزے اہام جبر پر ما نیت، جام درک پہ وئی دوستدارِ سلامانی آرگ
سبِ سمینِ گال پر ما نیت۔

جام درک، مست توکلی ملا فاضل، شاعری در شاندابی دیم په دیکی و اشت

صحب سمین گال آنگاں

پپری شموده رپنگاں

شیریں لب اشستا ہنگاں

(بلوچ-55:2015)

بلئے ملا فاضل، شاعری سب سمین گال آرگ بدل از هم جنیں ورنایانی مڑ جنگ سبب
چست بو ٹکیں دن ز درشان په تجسم زورگ بو تگ په درور۔
دنز که چې سوتکال عن جانت سہباں
آرتگ انت لیگاں مژو کیناں
سو خڑیں جد گالاں مسو ٹیناں
گوہریں تیگ اپاگاں چو ٹیناں
(هاشمی-165:2013)

یاۓ شعر کہ

دہنزننت که بُجنت لاٹوری

منگ پر شما کوری

(احمد-133:1968)

جام درک په ویتی شاعری مدامی یات بو نگ اچنکه نازنازان انت ٹپه ویتی گشتگیں شعر گالانی
مدادم بر جاہمانگ چونیں تجسمی در درزوریت په درور۔

سخن کہ انج دپ اوریں درابی

مثال کپنگیں سنگے گوراءبی

کمندو گران چو سنگانی باراں

ند روٹ گوں گوات و بازیں ہور وہاراں (بلوچ-72:2015)

نعت اللہ حامد علی بلوچ

ملا فاضل ء تجسمی در شان یک نوک تریں رنگے کہ مجنون ء تہا نشہ ء سپت و است بلنے ملا فاضل ء
مجون چکریں ایت ء چے یک جا گئے عد گہ جا گئے بارت پہ در در
زی من ء مجنوناں وہ دعہ بیگاہء
داتگ آت چرخ ء آرتگ تی جاہء (شاد۔ 277-278) (2003)

یا کہ دوستدار ء دست ء مندریگاں گوں مرگ ء تجسم دیگ در شان یک نوکیں دابے کہ اے
وڑیں تجسم جام در ک ء مست توکلی دوینیانی شاعری ء نہ گواہیت۔
مرگ ء زریں ماں بارگیں چوباں در نگاہ انت
ہر دوئیں نخلانی سمر ہونی رنگ انت (ہاشمی۔ 82) (2013)

آسری ترانا:

جام در ک، مست توکلی ء ملا فاضل ء شاعری ء در شاندابی دیکھ پ دیکی و انشت ء یک نبشا نک در وشم ء
جهدے کنگ بو تگ کہ سر جمیں رنگ ء بچارے گڑاۓ آسرا لم دیما کنیت کہ لبزیاتی سان ء اثر ؋ تک ؋ چ
اے سیئ شاعر اس بزاں چ ملا فاضل، جام در ک ء شعری زبان گیشتر ز گریں بلوچی انت کہ عربی ء فارسی ء
سان ء اثر ؋ کمتر آماج انت ء چے ملا فاضل ء جام در ک، مست توکلی ء شعری زبان گیشتر ز گر تر انت ک
یک ء در در اردو ء عربی سان ء اثری در در اس ابید آد گہ سر جمیں شاعری ء لبزیات ز گر سلیمیں بلوچی
انت۔ حالانکہ ملا فاضل ء اگاں قول ء سید ہاشمی ”البت لہتیں گاں پارسی پوتا زی کار مردے گر تگ آہم پ
شیر کنی ء ہاتر ؋“ بلنے اگاں پہ ہے شیر کنی ء بلوچی ء مر وار دیں لبز ؎ کار مرز بہ کرتیں نہ گیشتر گمتر
ات، پر چاکہ بوت کنت آزمائگاں ہما شاعری جوان تریں شاعری لیکمگ بو تگ کہ او اعا عربی ء فارسی لبز کار مرز
کنگ بو تگ انت بلنے مر چاں ہما شاعری جوان تریں شاعری لیکمگ بہت کہ پہ شعر ؋ شیر کنی ء ہمانداری ء دری
لبز ای بدل ؋ و تی جند ء زبان ء لبز پہ ہنر کاری کار مرز کنگ بہ بنت۔ ندارہ ساچی ء بتک ؋ عشقی وارداتی در شان ؋
مست توکلی چے جام در ک ء ملا فاضل ء دیما تر انت ء ہار ء ہیر و پ ؋ جنگی ندار گانی در شان ؋ ملا فاضل چے جام

جام درک، مست توکلی ء ملا فاضل ء شاعری ء در شاندابی دیمپہ دیکی و انشت

در کء؎ مست توکلی ء دیما انت۔ اگه تیو گیں بالادء؎ شعری گوناپ کشی ء هنر کاری ء سر جیں رنگ ء بچارے ته
اے جبر پور بیت که په گوناپ کشی ء اے سین شاعر اس چہ مست توکلی ء شاعری ٿو گیشتر ء شر تر گوناپ کشی ء
هنر کار بندگ بو ٿگ۔

نداره ساچی ء تک ء په ابرمی ندار گانی شر تریں کار مرزی ء مست توکلی دیما تر انت ئپه
جنگ ء ہماره ہیر و پی ندار گانی در شان ء ملا فاضل ء نداره ساچی دیما انت۔ تجسمیم ء تک ء په گم ء در شان ء مست
توکلی چه جام درک ء ملا فاضل ء تو انداز انت ئپه بے ساہیں چیز انی (مندر یک، مجھون عدگه د گه) ء تجسمیمی
در شان ء ملا فاضل ء هنر کاری پہنگ ترانت۔

گڈ سر ء اے جرالی انت که دیمتر ء اگاں د گه یک پوکارے دلمانگ بہ بیت ته اے سین شاعر انی
در شاندابی و انشت ء ہاتر ء حاسیں لب زانی کار مرزی ء جو ڏشانی پُش در ء پٹ ء پول ء دیمپہ دیکی و انشت ء پڑانگه
ہالیگ انت۔

نعت اللہ حامد علی بلوچ

شوندات:

احمد، بشیر۔ 1968ء۔ شپ چرگاگ۔ کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی
بلوچ، ذکیہ سردار۔ 1965ء۔ سر مست بلوچستان۔ کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی
بلوچ، بشیر۔ 2015ء۔ در چین (سنیمی چھاپ) کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی
داد، اے آر۔ 2017ء۔ نبشنگیں تاک 02۔ کچ، استین شنگار
شاد، فقیر۔ 2002ء۔ در پشوکیں سُسیل۔ کراچی، آزاد کمالیتی اکیڈمی
عابد، عابد علی۔ 2011ء۔ اسلوب۔ لاہور، سنگ میل پبلی کیشر
قاسمی، ناہید ڈاکٹر۔ 2002ء۔ جدید اردو شاعری میں فطرت نگاری۔ پاکستان، انجمن ترقی اردو
مری، مٹھا خان۔ 2012ء۔ توکلی مست (دومی چھاپ) کوئٹہ، بلوچی اکیڈمی
مری، شاہ محمد۔ 2014ء۔ مستین توکلی (دومی چھاپ) کوئٹہ۔ سنگت اکیڈمی آف سائنسز
ہاشمی، سید۔ 2013ء۔ شسلچ کار۔ گواہ، سید ہاشمی اکیڈمی

لبزبلد:

فیروز سن نیست۔ فیروز اللغات۔ لاہور، فیروز سنز
فیروز سنز۔ سن نیست۔ English to English And Urdu

Dicitionary۔ لاہور، فیروز سنز
تکنند: اُس بلوچی (ملافق نمبر)۔ جولائی 2008ء، حسلاام آباد

ویب سائٹس:

حیدر، شاکر ڈاکٹر۔ اردو غزل میں پیکر تراشی
<http://www.urduweb.org/mehfil,form>
علی، محمد ناظم، ڈاکٹر۔ اسلوب اور اس کے اقسام
<http://jahan-e-urdu.com/2016/08>
فاروقی، ثنا احمد۔ پروفیسر۔ اسلوب کیا ہے
<http://www.urduweb.org/mehfil/08/02/2018>

جام در ک، مست توکلی ۾ ملافا ضل ۽ شاعری ۽ در شاندابی دیم په دیکی وانشت

هم سب - تجیم

<http://www.humsab.com.pk/2018/02/fakhrullah>